
A DEMOGRÁFIAI PORTRÉBAN HASZNÁLT ADATFELVÉTELEK JEGYZÉKE

KOHORSZ' 18

A KOHORSZ'18-kutatás célja a 2018–2019-ben született gyermekek fejlődésének nyomon követése, demográfiai, pszichológiai és szociológiai jellemzőinek feltérképezése. A vizsgálat a gyermekek fejlődését különböző dimenziók mentén próbálja megragadni, a fizikai, kognitív és érzelmi fejlődés területein. Emellett a vizsgálat tárgyát képezi a családi és társas környezet, a szülők erőforrásai, munkaerőpiaci beágyazottsága, életmódja és intézményi ellátottsága. Az adatfelvétel egy panelkutatás, amely során ugyanazon gyermekeket és szüleiket keresik meg többször is. Az első felkeresésre az anyák várandóssága alatt került sor, a várandósság 28–31. hete között. Ezek után a gyermek fél-, másfél- és hároméves korában történt megkeresés. A felmérésben – a kiinduló évben – megközelítőleg 9000 gyermek és családja vett részt. A kutatási program a Népeség-tudományi Kutatóintézetben zajlik.

ÉLETÜNK FORDULÓPONTJAI (ÉF)

Az adatfelvétel a Generations and Gender (GGP) programhoz kapcsolódik. Ennek keretében alapvetően a magánháztartásban élő népesség és családjaik demográfiai ma-

gatartásának feltérképezésére került sor, de emellett a tematika számos más területre is kiterjed, amelyek szoros kölcsönhatásban vannak a demográfiai magatartással. Többek között a kutatás vizsgálja a népesség egészségi állapotát, munkaerőpiaci beágyazottságát, a nyugdíjba vonulás körülményeit, a megélhetési viszonyokat és a szubjektív jóllét számos aspektusát. A program 2001-ben indult és 2016/2017-ben zárult. Ezen időszak alatt 5 adatfelvételre került sor (2001, 2004, 2008, 2012, 2016). Az adatfelvétel keretei között azoknak a személyeknek az ismételt felkeresése történt meg, akik 2001-ben bekerültek a mintába. A kiinduló minta nagysága, 16 400, 18 és 75 év közötti személy volt. Az adatgyűjtéshez a negyedik hullámban – az adatfelvételbe bevont népesség öregedése miatt – egy kiegészítő minta kapcsolódott. A kiegészítő minta az 1963 és 1994 között született népességre terjedt ki. A megvalósult mintanagyság megközelítőleg 4300 személy volt. (Ezt a kiegészítő mintát jelen kiadványunk több fejezete is 'új mintaként' hivatkozta.) A kiegészítő minta is követésre került, így az Életünk fordulópontjai adatfelvételben két különböző hosszúságú panelminta áll rendelkezésre: az egyik az öt hullámot fogja át (~6300 fő), a másik pedig a negyedik és ötödik hullámot (~9300 fő). Az adatfelvételek és a kap-

csolódó kutatások a Népeségtudományi Kutatóintézetben zajlanak.

NÉPSZÁMLÁLÁSOK

A népszámlálások a lakosság és a lakások teljes körű összeírásai, amelyekre tízévente kerül sor. A legutolsó népszámlálás 2011-ben volt. A 2021-es népszámlálás a Covid19-járvány miatt elmaradt, tervezett időpontja 2022 ősze. A népszámlálások arról tájékoztatnak, hogy mekkora és milyen összetételű a népesség, illetve hogyan néz ki Magyarország lakásállománya. A népesség vonatkozásában adatot gyűjtenek a legfontosabb demográfiai ismérvekről, az iskolai végzettségről, a foglalkoztatottságról, a nemzetiségről és az egészségi állapotról. Mivel teljes körű adatgyűjtések, ezért ezek a legfontosabb forrásai a területi szintű (regionális, megyei, járási, kistérségi és települési) adatoknak is. Az adatszolgáltatás kötelező, kivéve az anyanyelvre, nemzetiségre és az egészségi állapotra vonatkozó kérdések.

MIKROCENZUSOK

A mikrocenzusok a népszámlálások közötti időszakban, tízévente végrehajtott nagymintás adatfelvételek. Céljuk, hogy két népszámlálás között tájékoztatást adjanak a népesség összetételéről, nemek, korcsoportok, iskolai végzettség, foglalkoztatás, nemzetiiség és lakóhely szerint. Magyarországon a KSH 1963 óta hajt végre mikrocenzusokat. A legutolsó ilyen adatfelvételre 2016-ban került sor. A 2016-os mikrocenzusban az alapkérdőívet öt másik egészítette ki, amelyek az alábbi területen gyűjtöttek adatokat: társadalmi rétegződés, foglalkozások presztízse, szubjektív jólét, egészségi problémákból fakadó akadályozottság és nemzetközi vándorlás. Az adatszolgáltatás az alapfelvétel legtöbb kérdésére kötelező, kivéve az

anyanyelvre, nemzetiségre és az egészségi állapotra vonatkozó kérdések. Az adatfelvétel kiterjed a magánháztartásokban élőkre és a különféle intézmények lakóira is. A mikrocenzus alapfelvételét a korábbiaktól eltérően egy igen nagy, a népesség 10%-ára kiterjedő mintán hajtották végre.

NÉPMOZGALMI ADATOK

A népmozgalmi adatok a születésre, halálra, házasságkötésre és a válásra vonatkoznak. Folyamatos, az adott eseményhez köthető teljes körű adatgyűjtések tartoznak ebbe a körbe. A népmozgalmi adatok jelentik a legfontosabb, hosszú idősoros demográfiai mutatószámok forrását. Az élveszületési statisztika többek között adatokat gyűjt a szülők demográfiai jellemzőiről, iskolai végzettségükről, foglalkozásukról, a megszületett gyermek neméről, születési súlyáról, hosszáról, egészségi állapotáról, arról, hogy hányadik terhességi héten született a gyermek. A halálozási statisztika adatokat gyűjt az elhalálozás időpontjáról, az elhunyt személy demográfiai jellemzőiről, iskolai végzettségéről, gazdasági aktivitásáról, foglalkozásáról, továbbá a halál okáról. A házassági statisztika a férj és a feleség demográfiai adatait, iskolai végzettségére, gazdasági aktivitására vonatkozó adatait gyűjti. Ezen kívül bejegyzik, hogy a házasság hányadik házassága a feleknek, hogy születtek-e gyermekei már a házasságot kötőknek. A bejegyzett élettársi kapcsolatokról – amely a 18. életévüket betöltött, azonos neműekre vonatkozik – a házasokéhoz hasonló tartalommal gyűjtenek adatokat. A válási statisztika keretein belül az elvált felekre, valamint a gyermekeikre vonatkozóan gyűjtenek adatokat. Tartalmazza a váló felek demográfiai adatait, iskolai végzettségét, gazdasági aktivitását, a házasságkötés idejét, a válás időpontját, azt, hogy ki adta be a keresetet, a jelenlegi válás hányadik válása a feleknek, hány gyermek született a kapcsó-

latból, hány közös kiskorú gyermek érintett a válásban, melyik szülőnél marad a gyermek, és hogy kinél állapították meg a tartási kötelezettséget.

EURÓPAI LAKOSSÁGI EGÉSZSÉGFELMÉRÉS (ELEF) (EHIS-EUROPEAN HEALTH INTERVIEW SURVEY)

AZ ELEF az Európai Unió harmonizált lakossági adatfelvétele. Célja, hogy képet adjon a lakosság egészségi állapotáról, az életvitel jellemzőiről, az önellátással kapcsolatos korlátozottságról, a testmozgásról, a táplálkozásról, az egészségkárosító szokásokról és az egészségügyi ellátórendszer igénybevételéről, az ellátással való elégedettségről, illetve egyéb, az egészséget befolyásoló tényezőkről. Az Európai Unió iránymutatásainak megfelelően az ELEF Magyarországon ötévente kerül végrehajtásra, a KSH által. Eddig három adatfelvétel történt: 2009-ben, 2014-ben és 2019-ben. Az ELEF utolsó, 2019-es adatfelvételi hullámában a mintába valamivel több mint 5600, 15 éves és annál idősebb, magánháztartásban élő személy került. A válaszadás önkéntes volt.

SILC/HÁZTARTÁSI KÖLTSÉGVETÉSI ÉS ÉLETKÖRÜLMÉNY ADATFELVÉTEL (HKÉF)

A HKÉF az Európai Unió harmonizált lakossági adatfelvétele, amely a Statistics on Income and Living Conditions (SILC) programba illeszkedik. Célja, hogy képet adjon a lakosság jövedelmi helyzetéről, fogyasztási szokásairól, kiadásairól, lakáshelyzetéről és életkörülményeiről. Ez az adatfelvétel az Európai Unió által kifejlesztett szegénységindikátorok legfőbb forrása is. Magyarországon a HKÉF többször módosított formában 2005 óta vesz részt

a SILC-programban. A HKÉF részben folyamatos, részben pedig éves gyakoriságú adatfelvétel. Az adatfelvétel mintája a magánháztartásban élőkre terjed ki. A válaszadás önkéntes. A 2020. évi HKÉF éves kikérdezés megvalósult mintanagysága valamivel több mint 6500 háztartás, ebből a fogyasztásra vonatkozó kérdéseket közel 5900 háztartás töltötte ki.

MUNKAERŐ-FELMÉRÉS (MEF)

A munkaerő-felmérés a magánháztartásokban élők gazdasági aktivitásának vizsgálatára kialakított adatfelvétel, amely 1992 óta zajlik a KSH-ban. Az adatfelvétel elsődleges célja, hogy a 15–74 év közötti korosztály foglalkoztatottságáról és a munkanélküliség szintjéről adjon képet. Az adatfelvétel az Európai Unió tagországai számára kötelező, tematikáját és a használt fogalmakat tekintve magas szinten harmonizált. A MEF mintanagysága negyedévente 22–34 ezer magánháztartás, amibe 45–70 ezer aktív korú és 15–20 ezer nem aktív korú személy tartozik. A minta rotációs panelminta, ami azt jelenti, hogy a háztartások 6, egymást követő negyedévben szerepelnek a mintában, azután kicserélődnek.

ISKOLÁSKORÚ GYERMEKEK EGÉSZSÉGMAGATARTÁSA ADATFELVÉTEL (HBSC-HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL AGED CHILDREN)

Az adatfelvételt a WHO koordinálja 1985 óta. Az adatfelvételt a részt vevő országok négyévente hajtják végre az 5., 7., 9. és 11. osztályos tanulók körében. Az adatfelvétel tematikája kiterjed a testi és lelki egészségi állapot, valamint az egészségmagatartás vizsgálatára. Ez utóbbi keretében vizsgálják a táplálkozási szokásokat, a fizikai aktivitást, a dohányzási, alkohol- és drogfogyasztási

szokásokat. Emellett felméri a fiatalok társas kapcsolatait és az internethasználat szokásait is. Az utolsó, egyben 9. adatfelvételi hullámra 2018-ban került sor Magyarországon. Ekkor megközelítőleg 6000 fiatal megkérdezésével zajlott le az adatfelvétel.

SURVEY OF HEALTH, AGEING AND RETIREMENT IN EUROPE (SHARE)

A SHARE egy nemzetközi kutatás, amelynek az idősödés folyamatainak feltérképezése a célja. A kutatást a MEA (Munich Center for the Economics of Ageing) és a Max Planck Intézet (Max Planck Institute for Social Law and Social Policy) koordinálja, amelyben 28 európai ország és Izrael vesz részt. A kutatás mintája az 50 éves és annál idősebb

népességet foglalja magában. Az első adatfelvételek 2004-ben voltak, a legutóbbiak 2020-ban. Ezen időszak alatt nyolc adatfelvételi hullámot hajtottak végre, de nagyon kevés olyan ország van, amely mindvégig részt vett volna a kutatásban. Magyarország a negyedik (2011), hetedik (2017) és nyolcadik hullámban vett részt. A SHARE elvileg egy panel-adatfelvétel, de nagyon kevés olyan ország van, ahol ezt következetesen alkalmazták volna. A minták erőteljes kopása miatt számos országban komolyabb mintafriessítésre került sor, vagy az egyes hullámokban egymástól független mintákon kérdezték le az adott hullám kérdőívét. Magyarországon a kiinduló háromezer fős minta a második hullámban 1800-ra csökkent, ezért a harmadik megkereséskor egy kiegészítő minta alkalmazásával biztosították a reprezentativitást.